

Niko Jež – prevajalec in posrednik poljske književnosti

Ana Žabkar Šalić

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Prispevek predstavlja znanstveno pot predavatelja na Filozofski fakulteti, literarnega raziskovalca in prevajalca Nika Ježa, nato pa se osredotoča na njegove prevode, predvsem z vidika izbora, ki kaže na prevajalčev osebni kanon poljske književnosti in znanstveno in prevodno zanimanje za poljsko književnost.

Ključne besede: Niko Jež, polonistika, prevod, poljska književnost

Nikolaj Jež, rojen 20. 7. 1948 v Zabukovici, v letu 2018 praznuje svojo sedemdesetletnico, ravno toliko, kot v študijskem letu 2017/2018 polonistika na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Poljski jezik in književnost se na univerzitetni ravni v Sloveniji poučuje od akademskega leta 1947/1948, ko je bil na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ustanovljen lektorat za poljski jezik.¹ Vse od njegovih začetkov ga je vodila lektorica Rozka Štefan² (1913–2011), ki je v okviru lektorata vzgojila več generacij slovenskih polonistov, hkrati pa je bila odlična prevajalka, kar potrjujejo mnoga priznanja, med njimi tudi Sovretova nagrada za prevajalski opus iz poljske književnosti (2001). Na lektoratu se je s poljskim jezikom in kulturo v okviru študija slovenskega jezika s književnostjo in primerjalne književnosti seznanil tudi Niko Jež. Poljski jezik, književnost in kultura sta od tedaj začrtala njegovo poklicno pot. Že v diplomski nalogi na študijskem programu primerjalna književnost je primerjalno preučeval temeljni deli slovenske in poljske romantike (*Mickiewiczzev Konrad Wallenrod in Prešernov Krst pri Savici*, 1971).

Po diplomi 1973 je v okviru podiplomskega študija na Oddelku za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti preučeval novejšo slovensko književnost. V času študija se je izpopolnjeval tudi na Poljskem – leta 1975 je opravil polletno podiplomsko izobraževanje na Inštitutu za literarne raziskave Poljske akademije znanosti (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) v Varšavi. Magistriral je leta 1977 z nalogo *Tendenca v literarnem delu: pregled teoretskih*

1 Več o polonistiki na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v članku *Rozka Štefan in razvoj polonistike v Ljubljani* v pričujočem zborniku.

2 Rozko Štefan in njen znanstveni in prevajalski doprinos na področju polonistike prav tako predstavlja članek *Rozka Štefan in razvoj polonistike v Ljubljani*.

definicij in analiza literarnih besedil, v kateri je preučeval dela Ivana Preglja, Frana Saleškega Finžgarja, Lovra Kuharja in Miška Kranjca.

1 Predavatelj

Svojo poklicno pot je Niko Jež začel kot srednješolski učitelj: na Srednji šoli za medicinske sestre v Ljubljani je do 1978 poučeval slovenščino, nato je prevzel prosto mesto lektorja za poljski jezik na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in postal naslednik Rozke Štefan tako na področju izobraževanja novih generacij polonistov kot prevajanja. Leta 1989 je dobil naziv višjega predavatelja poljskega jezika. Predan učitelj je v svojem poučevanju vedno šel korak dlje. Svoje študente je navduševal za poljsko kulturo in književnost ter jih spodbujal k aktivnemu prevajalskemu delu. Sad njegovega mentorskega dela so skupni prevodi študentov, kot so *Trenutek: izbor prevodov sodobne poljske poezije* (2003) ali prevodi poljske poezije v reviji *Apokalipsa* (v številki 82/2004). O vprašanju skupinskega prevajanja in uvajanju študentov v skrivnosti prevajanja v okviru lektorata je razpravljal že leta 1984 (*Problemi in možnosti skupinskega prevajanja. O prevajanju študentov na lektoratu poljskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani*).

Pod okriljem tedanjega lektorja je polonistika izjemno napredovala in meje lektorata za izpolnjevanje ciljev polonistike so Ježu postale pretesne. Študij poljščine je z lektorata želel razširiti v študijski program. Pobude, katere začetki segajo v leto 1998, se spominja Irena Novak Popov (2017). Takratna predstojnica Oddelka za slovanske jezike in književnosti ter lektorja poljščine in slovaščine (Andrej Rozman) so razmišljali široko – predlagali so ustanovitev treh samostojnih študijskih programov, ki bi predstavljali razširitev lektoratov za poljski, češki in slovaški jezik. Ker je bil prvi korak k zadanemu cilju pridobitev habilitiranih profesorjev, sta se lektorja odločila za pridobitev doktorata. Andrej Rozman je leta 1999 doktoriral na Filozofski fakulteti Univerze Komenskega v Bratislavi,³ naslednje leto pa je Niko Jež na Filološki fakulteti Šlezijske univerze v Katovicah pod mentorstvom Božene Tokarz uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo *Proza Stanisława I. Witkiewicza in Vladimírja Bartola v primerjalni perspektivi (Proza Stanisława I. Witkiewicza i Vladimírja Bartola w perspektywie porównawczej, 2000)*.

Preoblikovanje nekdanjih lektoratov za poljščino, češčino in slovaščino v samostojne študijske programe je bil dolgotrajen proces. Začetki nastajanja študijskega programa polonistike segajo v leto 1999, program je bil akreditiran leta 2002, prva generacija polonistov pa je s študijem pričela oktobra 2004 (Glasoffil 2009: 20).

3 Pod mentorstvom Hane Urbancove je preučeval slovensko-slovaške stike in doktoriral z disertacijo *Oris slovensko-slovaških kulturnih odnosov od začetka 19. stoletja do leta 1918*.

Niko Jež je v krog sodelavcev pritegnil tedanjo in nekdanjo tujo lektorico poljskega jezika, Mario Wtorkowsko (1999–2005) in Joanno Sławińsko (1991–1999), ki sta kot rojeni govorki poljskega jezika v okviru lektorata na Oddelku za slovanske jezike in književnosti predstavljali podporo domačemu lektorju. V obdobju priprav novih programov se je leta 2002 Oddelek za slovanske jezike in književnosti razdelil na Oddelek za slovenistiko in Oddelek za slavistiko. Trije novonastali zahodnoslovanski študijski programi so izpopolnili Oddelek za slavistiko s tretjo in s tem zadnjo slovansko skupino jezikov ob ruščini kot vzhodnoslovanskem in hrvaščini, srbščini in makedonščini kot južnoslovanskih jezikih. Niko Jež, ki je leta 2002 pridobil znanstveni naziv docenta, je bil predstojnik novonastale Katedre za poljski jezik in književnost (sedanje Katedre za polonistiko) vse do leta 2017, do leta 2008 je bil poleg tega tudi vodja novonastale Enote za češki, poljski in slovaški jezik, ki je povezala katedre za zahodnoslovanske jezike in književnosti. Zanimanje za študijska vprašanja nasploh je izkazal kot prodekan Filozofske fakultete za dodiplomski študij. To funkcijo je opravljal med letoma 2005 in 2007, v letih od 2008 do 2014 pa je bil predstojnik Oddelka za slavistiko.

V okviru Katedre za poljski jezik in književnost je leta 2011 v sodelovanju s poljskim veleposlaništvom v Ljubljani organiziral simpozij z naslovom *Czesław Miłosz – Pričevalec stoletja*, s katerim so obeležili 100. obletnico rojstva pesnika in nobelovega nagrajenca Czesława Miłosza. Na simpoziju so sodelovali priznani poljski in slovenski poznavalci Miłoszevih del: pesnikov dolgoletni prijatelj in raziskovalec Miłoszevega opusa profesor na Jagelonski univerzi v Krakovu Aleksander Fiut, slovenski raziskovalci Miłoszevega ustvarjanja in njegove dobe Aleš Debeljak, Igor Grdina in Niko Jež, prevajalka Czesława Miłosza Jana Unuk in Boris A. Novak. V sklopu simpozija so odprli razstavo Miłoszevih del in razglasili zmagovalca natečaja za prevod Miłoszeve uvodne pesmi v *Pesniški traktat (Traktat poetycki, Wstęp, 1957)*. Nagrado, ki jo je podelil veleposlanik Republike Poljske Cezary Król, je prejela Lara Unuk. Simpozij je zaokrožila projekcija filma *Dolina Isse* (režija: Tadeusz Konwicki) po Miłoszevem istoimenskem romanu.

Presejanje začrtanih okvirov – tako lahko označimo naslednjo vizijo Nika Ježa, ki je zaobjela kar štiri univerze v štirih državah. Je namreč pobudnik globljega sodelovanja med srednjeevropskimi slovanskimi univerzami: Jagelonsko univerzo v Krakovu, Univerzo Komenskega v Bratislavi, Karlovo univerzo v Pragi in Univerzo v Ljubljani. Sad prizadevanj, ki so se začela leta 2006 z dekansko konferenco, je povezava slavistik na omenjenih univerzah v skupen magistrski bolonjski program Srednjeevropske študije. Program je prve študente sprejel v študijskem letu 2015/2016. Na znanstvenem področju pa se sodelovanje, ki sega

preko običajnih bilateralnih pogodb, izraža v leta 2010 ustanovljeni skupni zbirki znanstvenih monografskih publikacij *Pontes academici*, katere glavni urednik je Niko Jež. O sodelovanju je Jež povedal:

Naše izhodišče je bilo predvsem perspektiva možnega in v prihodnosti verjetno nujnega povezovanja univerzitetnih središč ob nadaljnjem razvijanju lastnih ožjih strok in področij, ki imajo korenine v zgodovini vsake univerze in jih je mogoče uspešno razvijati v širšem prostoru. Obenem srednjeevropski okvir za vse nacionalne kulture in jezike v njem pomeni odpiranje poti v Evropo. (Glasoffil 2009: 21)

Povezovalno dejavnost izkazuje tudi z mentorskim delom. Med letoma 2000 in 2017 je bil Niko Jež, ki je leta 2013 postal izredni profesor, mentor ali somentor 27 diplomskih del in štirih doktoratov znanosti, tako v Sloveniji (Jure Šink – v somentorstvu z Andrejem Rozmanom, Jasmina Šuler Galos in Lidija Rezončnik – v somentorstvu z Igorjem Koršičem) kot na Poljskem (Regina Wojtoń – v somentorstvu z Boženo Tokarż), pri čemer so nekatera študentska dela poleg polonističnih primerjalno vključevala tudi slovenistične, slovakiščne, hispanistične, francistične in germanistične teme. Do ustanovitve posebnega študijskega programa polonistika so polonistične teme izbirali študentje, ki so se s poljščino seznanili na lektoratu. Njegovi študenti, tako na lektoratu kot na študijskem programu, so postali odlični prevajalci in posredniki poljske kulture in književnosti (Jana Unuk, Tatjana Jamnik, Klemen Pisk, Staša Pavlovič, Boris Kern, Tina Podržaj, Primož Čučnik, Petra Meterc).

2 Raziskovalec poljske literature

Svoje znanstveno raziskovanje je Niko Jež od vsega začetka posvetil poljsko-slovenskim kulturnim stikom. Že v diplomskem delu se je ukvarjal s primerjalno analizo *Konrada Wallenroda* Adama Mickiewicza in *Krsta pri Savici* Franceta Prešerna. Rezultat raziskovanja poljsko-slovenskih kulturnih stikov v 19. stoletju sta dva zvezka korespondence Emila Korytka z družino (*Korespondencja z rodziną: (1836–1838): I–II*, 1983), ki ju je uredil skupaj z Rozko Štefan, in *Čopovi galicijski dopisniki* (1989), pri katerih je s prevodnim delom poleg Rozke Štefan in Nika Ježa sodeloval tudi Tone Pretnar. Med Ježevo preučevanje slovensko-poljskih stikov v 19. stoletju sodita tudi študiji o folklorni zapuščini Emila Korytka, ki jo je leta v prvi polovici 19. stoletja zbiral po Kranjski deželi (*Nekaj folklornih zapiskov iz zapuščine Emila Korytka v NUK*, skupaj z Marijo Stanonik, 1985), in stikih med Korytkom in Jernejem Kopitarjem (*Emil Korytko and Kopitar*, 1988). Študija *Odmevi Mlade Poljske v slovenski literaturi* (1978), v kateri je preučeval prevode in objave mladopoljskih književnikov med obema vojnoma, predstavlja razširitev raziskovanja poljsko-slovenskih kulturnih stikov na 20. stoletje, prav tako študija *Typologia słowinsko-pol'skich literarnych vztachou pred druhou svetovou* (1997).

Pripravil je geselske članke o poljsko-slovenskih stikih in polonistiki za *Enciklopedijo Slovenije* (1995) in *Slovenski veliki leksikon* (2004), preiskovanje kulturnih stikov pa je večkrat povezal tudi s prevodnimi študijami, pa naj gre za pregled prevodov v slovensko književnost (*Slovenci in poljska književnost*, v soavtorstvu s Tonetom Pretnarjem, 1992, *Razvojna dinamika slovensko-poljskih stikov*, 1996, »*W świecie polskiego piśmiennictwa budzi się teraz nowe życie*«, 2006, *Literatura polska w kontekście innego kręgu kulturowego*, 2010, *Prenovljena podoba poljske književnosti v slovenskih prevodih zadnjih desetletij*, 2013), ali pa se prispevki ukvarjajo s prevodnim delom posameznega prevajalca (*On Vraz's translation of the Polish poetry, folk songs and romantic poetic mythology into Slovene*, v soavtorstvu s Tonetom Pretnarjem, 1991), prevodi posameznega literarnega ustvarjalca (*Słoweńskie przekłady z twórczości Marii Dąbrowskiej: motywacja wyboru i uwarunkowanie recepcji tłumaczeń*, v soavtorstvu s Tonetom Pretnarjem, 1989, *Slovanska knjiga hrepenenja. Karl Wojtyła v slovenskih prevodih*, 1997) ali celo le enega literarnega dela (»*Noce i dnie*« w przekładzie F. Vodnika, v soavtorstvu s Tonetom Pretnarjem 1996, *Bariery kulturowe w przekładzie artystycznym na przykładzie słoweńskiego przekładu »Pana Tadeusza« Rozki Štefan*, 2012).

Svoja teoretska dela s področja prevodoslovja opira tudi na svoje bogate izkušnje iz prevajalske prakse in pri tem povezuje svoje prevajalsko, prevodoslovno in literarnozgodovinsko zanimanje.

Drugo področje znanstvenega zanimanja predstavljajo literarnozgodovinski procesi v poljski književnosti 20. stoletja, tudi v primerjalnem kontekstu s slovensko književnostjo (že zgoraj omenjena doktorska disertacija o primerjavi *Al Arafa* Vladimirja Bartola in *Slovesa od jeseni* Stanisława Ignacyja Witkiewicza – Witkacyja *Proza Stanisława I. Witkiewicza i Vladimira Bartola w perspektywie porównawczej*, 2000, *Pribesedilje kot sredstvo inovacije v poljski in slovenski prozi med obema vojnama* (Stanisław I. Witkiewicz in Vladimir Bartol), 2002). Preučeval je poetiko Czesława Miłosza (*Czesław Miłosz – pričevalec stoletja in njegov odmev pri Slovencih*, 2011, *Interkulturene dimenzije poezije Czesława Miłosza u kontekstu slovenske recepcije*, 2013), Jarosława Iwaszkiewicza (*Iwaszkiewicza podróż w historii: Heydendreich albo Polska jako idea*, 2013), Witolda Gombrowicza (*Na tej ladji sem se vrnil na Poljsko*, 1998, *Zgubljeni v resničnosti Kozmosa*, 2007), Stanisława Ignacyja Witkiewicza - Witkacyja (*Sem le junak napisanega romana*, 1994), Adama Zagajewskega (*Bežeči Orfej*, 1997), Antonija Libere (*Igra z resničnostjo in ljubeznijo*, 2003), Mirona Białoszewskega (*Spominška knjiga kot izkušnja z resničnostjo*, 2006), Wojciechom Kuczokom (*Literatura v prepletu z resničnostjo*, 2009) in Vladimirja Bartola, predvsem v srednjeevropskem kontekstu (*Tematsko-oblikovne inovacije Bartolove proze*, 2001, *Obraz w*

dyskursie autorskim: ze strategii narracji Vladimira Bartola, 2002). Svoje izsledke je predstavil tudi na številnih konferencah doma in v tujini, prav tako v okviru predavanj na univerzah na Poljskem.

Pogosto znanstveno raziskovanje povezuje z lastno prevajalsko izkušnjo in študije umešča kot spremno besedo k lastnim prevodom avtorjev.

3 Prevajalec in posrednik poljske kulture

Niko Jež je že leta 1992 skupaj s Tonetom Pretnarjem, verzologom in odličnim slovenistom in polonistom, prav tako prevajalcem,⁴ v že omenjeni študiji *Slovinci in poljska književnost* pisal o poslanstvu in motivaciji prevajalca, ki jo je označil tudi kot zapolnjevanje vrzeli. Andrej Šurla ob tem dodaja:

Pri tem gre po eni strani seveda za prevajanje del, ki uživajo v svoji izvorni nacionalni/jezikovni književnosti status kanoniziranih besedil, po drugi, nemara še pomembnejši, pa za seznanjanje ciljne književnosti z literarno (in splošno) senzibilnostjo, ki je morda skozi svoje lastne literarne stvaritve še ni spoznala. (2007: 134)

V te okvire vsekakor sodi prevod temeljnega dela poljske literarne teorije *Glavni problemi literarne vede* (1977) Henryka Markiewicza in obsežne *Zgodovine Poljske* (1982) Aleksandra Gieysztorja (skupaj z Rozko Štefan), s čimer je bilo v slovenski jezik preneseno še kako potrebno zgodovinsko delo o oblikovanju poljske države in usode Poljske vse do druge polovice 20. stoletja. Do sedaj je to edini pregled poljske zgodovine v slovenščini. Slavistični in slovenistični znanstveni opus v slovenskem jeziku je obogatil s prevodom dveh doktorskih disertacij: primerjalno monografijo vodilnih predstavnikov slovenske in poljske romantike Toneta Pretnarja⁵ z naslovom *Prešeren in Mickiewicz: o slovenskem in poljskem romantičnem verzu* (1998, skupaj z Mladenom Pavičićem) in slovenistično monografijo Joanne Sławińskiej *Adam, kje si? Pesniška kozmogonija Edvarda Kocbeka* (1994).

V naslednjem segmentu se prispevek osredotoča na prevajanje literarnih besedil. Niko Jež je slovenskemu bralcu omogočil dostop do ključnih poljskih avtorjev 20. stoletja. Je avtor 18 knjižnih prevodov literature, od tega osmih romanov in štirih pesniških zbirk. Božena Tokarz (2017: 26) njegov prevajalski izbor označuje kot seganje po zahtevnih, pogosto originalnih in inovativnih delih ne le v poljskem kontekstu. Mednje umešča Witolda Gombrowicza in Stanisława Ignacyja

4 O Tonetu Pretnarju so med drugim pisali Lucylla Pszczołowska, Božena Ostromecka-Frączak, Božena Tokarz, Vlado Nartnik, Andrej Šurla pa se je Pretnarjevemu verzološkemu in prevajalskemu delu posvetil v svoji doktorski disertaciji *Prevajalske fascinacije Toneta Pretnarja* (2007).

5 Tone Pretnar je doktoriral 1988 v Varšavi na Inštitutu za literarne raziskave Poljske akademije znanosti (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) pod mentorstvom Lucylle Pszczołowske z disertacijo *Mickiewicz i Prešeren. Ze studiów nad polskim i słoweńskim wierszem romantycznym (Mickiewicz in Prešeren. Iz študij o poljskem in slovenskem romantičnem verzu)*.

Witkiewicza. Po zaslugi Nika Ježa smo tako s skoraj polstoletno zamudo dobili ključna dela poljskega modernizma med obema vojnoma: leta 1994 je izšel prevod romana *Slovo od jeseni* Stanisława Ignacyja Witkiewicza, Gombrowicza pa je prevajal kar trikrat. Božena Tokarz o prevodu romana *Trans-Atlantik* (1998) piše:

Niko Jež je v svojem prevodu Gombrowiczevega Trans-Atlantika upošteval za prevajalca najpomembnejše razmerje do izvirnika in avtorja. Razbral, razumel in rekonstruiral je model sveta v izvirniku in podal kolikor mogoče celosten ekvivalent znotrajbesedilnega sporočanjaškega položaja. [...] Prevod na eni strani presuponira informacije, znane slovenskemu naslovniku, na drugi strani pa hkrati približuje poljsko kulturo, in osvetljuje izjemnost Gombrowiczeve proze, ne da bi izpustil ludistični vidik, čeprav je bilo to glede na objektivne razlike med jezikovnima sistemoma poljščine in slovensčine ter sistemoma literarne tradicije zelo težko doseči. Prevajalec je Gombrowiczevo delo vpisal v razvojni lok slovenske književnosti, ne da bi okrnil njegovo umetniško, estetsko in svetovnonazorsko specifičnost. (Tokarz 2015: 566)

Za prevod romana je leta 2000 dobil prestižno Sovretovo nagrado. Leta 2004 je sledil prevod drame *Poroka*, roman *Kozmos*, ki ga je 2007 prevedel skupaj s Karmen Kenda Jež, pa je zanj predstavljal še dodaten izziv, saj je veljal za »kron[o] tistih del poljskega modernizma, ki so med gombrowiczologi veljala za težko ali pa sploh neprevedljiva« (Glasoffil 2009, 25).

Tretji prozni velikan poljske literature med obema vojnoma Bruno Schulz je izpod prevajalskega peresa Nika Ježa doživel le dve revialni objavi: *Sanatorij Pri klepsidri*⁶ (1980) in *Preskušanje*⁷ (1986). Obe kratki zgodbi je objavil v reviji *Problemi*, prvo je vključil tudi v leta 1983 izdano antologijo *Varujte me, mile zarje: iz sodobne poljske proze*.⁸

Med avtorji po drugi svetovni vojni, po katerih je Jež posegel večkrat, sta vodilni mož poljske znanstvene fantastike Stanisław Lem in poljske literarne reportaže Ryszard Kapuściński. Njuni prevodi Nika Ježa so tako knjižni kot revialni. Ryszard Kapuściński, ki ga v slovenskem prevodu lahko beremo skoraj v celoti

6 Prevod je bil najprej objavljen v *Problemih*. Kratka zgodba je del istoimenske zbirke. Čeprav je štiri kratke zgodbe omenjene zbirke (*Moj oče gre med gasilce*, *Druga jesen*, *Knjiga*, *Genialno obdobje*) poznejša prevajalka Katarina Šalamun Biedrzycka vključila v knjižni prevod *Cimetove prodajalne: izbrano delo* (1990), je bila zbirka *Sanatorium pod Klepsydrą* prevedena šele leta 2017. Tokratna prevajalka Jana Unuk je novelo vključila v prevodno zbirko *Sanatorij Pri peščeni uri in drugi spisi*, v kateri so poleg Schulzevih novel iz zbirke *Sanatorium pod Klepsydrą* tudi kritike in osebna korespondenca.

7 Kratka zgodba je leto pozneje izšla v *Književnih listih*, prilogi časopisa *Delo*. Kratka zgodba, ki se v izvirniku glasi *Naviedzenie*, je bila pozneje ponovno prevedena s strani prevajalke Katarine Šalamun Biedrzycke, ki jo je – z naslovom *Obisk duha* – vključila v knjižni prevod *Cimetovih prodajaln: izbrano delo* (1990). Vprašanja prevoda naslova izvirnika se je med drugim dotaknila Bronislava Stojanovič: *Iskušnje „opsednutosti“*. *Južnoslovenske prevodne interpretacije jedne pripovetke Bruna Šulca*. V: 110 godina polonistike u Srbiji. Beograd: Slavističko društvo Srbije 2006. 215–231.

8 Antologijo je uredila Katarina Šalamun Biedrzycka, izbrala je avtorje in napisala spremno besedo. Prevajalka sta bila poleg Šalamun Biedrzycke tudi Tone Pretnar in Niko Jež, ki je za zbirko pripravil tudi bibliografijo slovenskih prevodov poljskih besedil med leti 1960 in 1980. V antologiji sta poleg navedene Schulzeve kratke zgodbe tudi odlomek kratke zgodbe *Av gust* v prevodu Katarine Šalamun Biedrzycke in *Samota* v prevodu Toneta Pretnarja (najprej objavljena v *Delu* 1978).

skozi posredništvo Nika Ježa,⁹ ima v slovenskem jeziku tri knjižna dela: literarno reportažo *Cesar* (1999) in potopisni zbirki *Ebenovina* (2003, odlomek v revialni objavi 2002) in *Potovanja s Herodotom* (2009). Delo *Šahinšah* lahko beremo le revialno v kratkem odlomku (2003).

Stanisław Lem¹⁰ je doživel prve slovenske prevode konec petdesetih let, konec sedemdesetih let pa se je med prevajalce Lema zapisal tudi Niko Jež. Leta 1979 je v antologiji *Prodajalna svetov: znanstvenofantastične zgodbe* izšel njegov prevod *Iz Cyberiade: Šesta odprava ali kako sta Trurl in Klapavcij ustvarila demona druge vrste, da bi ugnala tolovaja Gobona*, kratka zgodba *Kako je bil rešen svet* pa je bila del naslednje antologije znanstvenofantastičnega žanra *Kako je bil rešen svet: znanstvenofantastična proza slovanskih narodov* (1985).¹¹ Leta 1980 je izšel knjižni prevod dela *Seneni nahod*. H knjigi *Cyberiada* se je pozneje, po skoraj dveh desetletjih (prevod je izšel 2014) vrnil s celostnim knjižnim prevodom, tokrat z naslovom *Kiberiada*.

V slovenski prostor je prinesel tudi literarno obravnavo prelomnega dogajanja v 2. svetovni vojni izpod peresa Mirona Białoszewskega: *Spominska knjiga iz varšavske vstaje* (2007) in slovenskemu bralcu predstavil papeža Janeza Pavla II (Karla Wojtyło) še kot pesnika in dramatika: 1996 sta izšla prevod drame *Pred zlatarno* in izbor pesmi *Ljubezen mi je vse razodela*.¹² Romana *Kralj obeh Sicilij* (1991) Andrzeja Kuśniewicza in *Madame* (2003) Antonija Libere pa predstavljata edini deli omenjenih avtorjev v slovenskem jeziku. Enako je z romanom *Gnoj* Wojciecha Kuczoka (2009), edinim predstavnikom mlajših generacij poljskih avtorjev v Ježevem prevajalskem opusu, ki je doživel knjižno izdajo.¹³

Med pesniki lahko zasledimo posebno zanimanje za dva avtorja: Zbigniewa Herberta (1992 sta skupaj s Tonetom Pretnarjem prevedla in uredila pesniško zbirko *Beli raj vseh možnosti*) in Adama Zagajewskega – 1997 je Jež pripravil izbor z naslovom *Mistika za začetnike*, 2012 pa je sledil nov pesniški izbor iz avtorjevega opusa pod naslovom *Iskanje sijaja*. Leta 2005 je izšla knjižica *Trenutek*, ki predstavlja prevod ene pesniške zbirke (*Chwila*) Wysławe Szymborske – to je sicer redek primer v Ježevi bibliografiji, Szymborsko sta prevajali Katarina Šalamun

9 Mladen Pavičić je revialno objavil odlomek iz *Ebenovine* (2002).

10 Lema so prevajali med drugim France Vodnik (*Magellanov oblak*, 1959), Samo Savnik (*Nepremagljiva*, 1977), Janez Zor (*Zgodbe o pilotu Pirxu*, 1977, *Zvezdni dnevnik Ijona Tihega*, 1968 in 1979, *Eden*, 1982), Uroš Kraigher (*Mesečna noč*, radijska igra, 1979), Tatjana Jamnik (*Solaris*, 2010, *Gospodov glas*, 2016). V oklepajih so navedene knjižne izdaje.

11 Zgodba je bila predtem objavljena revialno v *Problemih* (1980).

12 Niko Jež je v izbor pesniškega ustvarjanja Karla Wojtyły umestil pesniške prevode Toneta Pretnarja, Lojzeta Krakarja, Klemna Piska in svoje prevode.

13 Revialno pa je prevajal odlomke del Pawła Huelleja, Krzysztofa Varge, Manuele Gretkowske, Andrzeja Stasiuka, Piotra Szewca. Avtorje generacije devetdesetih let večinoma prevajajo mlajši prevajalci (predvsem Jana Unuk in Tatjana Jamnik).

Biedrzycka in Jana Unuk. Kot prevajalec je sodeloval tudi pri projektu Rozke Štefan, katere rezultat je antologija pesnikov med obema vojnama *Alarm: poljska poezija 1939–1945*.

Prevodi dramskih del so pri Ježu redki. Poleg že omenjene *Poroke* Witolda Gombrowicza je prevedel še dramo *Grbavec* Sławomira Mrożka (1981)¹⁴ in radijsko igro *Stoprvi spev Božanske komedije* Mariana Grześcza (1984).

Njegovo uredniško delo je delo sodelovanja in izkazovanja spoštovanja svojim predhodnikom in sodobnim polonistom. Zaslužen je za knjižne izdaje prizadevanj svojih predhodnikov in sodobnikov, prevajalcev in preučevalcev poljske kulture in književnosti. Po prezgodnji smrti Toneta Pretnarja je skupaj z Vladom Nartnikom opravil pregled in lekturo temeljnega slovarja poljskega jezika (*Slovensko-poljski slovar*, 1996), ki ga je Tone Pretnar pripravljal z Boženo Ostromęcko-Fraćzak, skupaj s Petrom Svetino pa je zbral prevodno delo Toneta Pretnarja (Tone Pretnar: *Veter davnih vrtnic: antologija pesniških prevodov 1963–1993*), kar je Majda Stanovnik označila za (posebno) redkost na prevodnem področju (Stanovnik 2005: 108). S pripravo zbirke Stanisława Wierzyńskiego *Olimpijski venec* (2009) v prevodu Tineta Debeljaka, v katero je umestil tudi študijo o Debeljaku in slovenski polonistiki v diaspori, je počastil njegovo prevodno delo, ki zaradi družbenih in političnih okoliščin ni moglo iziti za časa njegovega življenja. Prav tako je uredil in napisal spremno študiju k Pretnarjevemu prevodu romana Jerzja Andrzejewskega *Poziv*. V okviru raziskovanja slovensko-kulturnih stikov je objavil študije o prevajalcih in posrednikih poljske kulture v Sloveniji Vojeslavu Molētu (*Vojeslav Molè – dvosmerno delovanje med Krakovom in Ljubljano*, 2000), Joži Glonarju (*Glomar kot prevajalec*, 1997 in *Joža Glonar jako tłumacz literatury polskiej*, 1998), Rozki Štefan (*Prevajalka Rozka Štefanova*, 1999; tudi geslo v *Enciklopediji Slovenije*), Tonetu Pretnarju.

V slovenski kulturni prostor je uvedel avtorje v okviru festivala Vilenica, bil je član žirije do 2004 in v okviru te podelil nagrado vilenica poljskima pesnikoma Zbigniewu Herbertu (1991) in Adamu Zagajewskemu (1996). V okviru festivala je slovenskemu prostoru predstavil med drugim tudi Wisławo Szymborsko, Andrzeja Kuśniewicza, Ryszarda Krynickega, Mariana Grześcza, Pawła Huelleja, Andrzeja Szczępiorskega, Jarosława Marka Rymkiewicza, Ewo Lipsko, Tadeusza Nowaka, Andrzeja Stasiuka, Olgo Tokarczuk, Nataszo Goerke. Mnoge med njimi je predstavil prvič kot prevajalec v vsakoletni publikaciji Vilenice.

Na Vilenici je potekal tudi pogovor med enim izmed vodilnih disidentov osemdesetih let Adamom Michnikom in Dragom Jančarjem, v katerem sta sogovornika

14 Mrozek je sicer doživel kar nekaj prevodov, prevajali so ga med drugimi Darja Dominkuš, Uroš Kraigher in Tone Pretnar.

»vzprejela slovensko in poljsko izkušnjo« (Jančar 1997: 22). Pogovor o sodobnih družbenopolitičnih vprašanjih in izbirah pisatelja Srednje Evrope na Vilenici 1991, v letu, ko je nagrado vilenica prejel poljski pesnik Zbigniew Herbert, je bil izdan 1992 v slovenščini in nemškem prevodu s strani avstrijskokoroške založbe Wieser (*Disput – ali Kje smo, kam gremo?*). Leta 1997 je sledil Ježev izbor in prevod Michnikovih političnih esejev z naslovom *Skušnjavec našega časa*, s predgovorom Draga Jančarja.

Poljsko je predstavljal tudi revialno kot urednik izbora poljske literature, v revijah *Problemi* (skupaj s Tonetom Pretnarjem), *Apokalipsa*, izbor nove poljske proze v reviji *Literatura* (2001) s Primožem Čučnikom ob posvetu s Krzysztofom Krasuskim, ki je bil v tem času na stažu v Ljubljani, in Michałom Kopczykom.

Je član mednarodnega združenja polonistov Bristol, ki povezuje poljske in tuje učitelje poljske kulture ter poljščine kot drugega/tujega jezika in uredniškega odbora revij *Jezik in slovstvo* (2003–), *Przekłady Literatur Słowiańskich* (2010–) in *Slavica Tergestina* (2012–), glavni urednik revij *Pontes academici* (2010–) in knjižne zbirke *Slavica Slovenica* (2012–). Redno se udeležuje mednarodnega kongresa prevajalcev, ki se vsake štiri leta odvija v Krakovu (prvi je bil 2005, leta 2017 je potekal četrti), junija 2018 je dobil mesečno štipendijo v okviru programa prevajalskega kolegija založbe Instytut Książki (Program Kolegium Tłumaczy) za bivanje v Krakovu z namenom prevodnega ustvarjanja in raziskovanja.

Za svoje delo posredništva poljske kulture in književnosti v slovenskem prostoru je leta 1987 dobil priznanje poljskega ministrstva kulture, leta 2005 je bil odlikovan z velikim priznanjem FF UL, 2011 mu je poljsko ministrstvo za zunanje zadeve podelilo odlikovanje Bene Merito za prispevek h krepitvi prepoznavnosti Poljske v mednarodnem prostoru, leta 2008 pa mu je poljski veleposlanik v imenu predsednika Republike Poljske podelil viteški križ reda za zasluge (Zbornik FF 2009).

Literatura

BUCIK, Valentin, ČERNE, Andrej, GERM, Martin, KRANJČEC, Renata, PEHARC Maja, ŠUMI, Jadranka, ZAJC, Kristina (ur.), 2009: *Zbornik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani 1919–2009*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Glasoffil 2009: Pogovor z doc. dr. Nikom Ježem: »V poljščini je vpisana njena kulturna zgodovina« *Glasoffil. Glasilo Filozofske fakultete* 16/2009, 20–21.

JANČAR, Drago, 1997: Adam Michnik ali premišljevanje o Poljski. MICHNIK, Adam: *Skušnjavec našega časa*. Izbor in prev. Niko Jež. Ljubljana: Mladinska knjiga, 5–24.

- JEŽ, Niko, 2017: Nova dinamika slovenskega prevajanja iz poljske književnosti v zadnjih desetletjih. *Jezik in slovstvo* 62/2–3, 67–75.
- MELIK, Vasilij (ur.), 1989: ZBORNİK Filozofske fakultete v Ljubljani: 1919–1989. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- NOVAK POPOV, Irena, 2017: Renesanačna širina Andreja Rozmana. *Sedemdeset let slovakistike v Ljubljani: posvečeno Andreju Rozmanu* (Knjižna zbirka Slavica Slovenica, št. 2). 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 11–21.
- STANOVNIK, Majda, 2005: *Slovenski literarni prevod 1550–2000*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ŠURLA, Andrej, 2007: *Prevajalske fascinacije Toneta Pretnarja*. Katowice: Wydział Filologiczny, Uniwersytet Śląski.
- TOKARZ, Bożena, 2003: Trans-Atlantik v prevodu Nika Ježa. *Slovenski roman*. Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti (2002; Ljubljana). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 557–566.
- TOKARZ, Bożena, 2009: Słoweńskie wybory z literatury polskiej: przekłady z lat 1990–2006. *Przekłady Literatur Słowiańskich* 1/1, 211–226.
- Nagrada vilenica. Žirija, <http://www.ljudmila.org/~osojnikiztok/nagrada/zirija.php> [Dostop: 15. 5. 2018].
- WTORKOWSKA, Maria, 2017: Od lektorata do študijske smeri – ob deseti obletnici ustanovitve Bohemistike, Polonistike in Slovakistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani. *Jezik in slovstvo* 62/2–3, 7–14.

Summary: Niko Jež – Translator and Mediator of Polish Literature

The article presents the scientific path of a lecturer at the Faculty of Arts, literary researcher, and translator Nikolaj Jež. It then focuses on his translations, especially from the point of view of the selection, which shows his personal canon of Polish literature and his scientific and translational interest in the Polish literature.

Keywords: Niko Jež, polonistics, translation, Polish literature